Prof. Dr. Musa Yıldız

SİLSİLE-İ SÂDÂT-I KİRÂM
7. EBÛ ALİ FÂRMEDÎ (KS)

Silsilede emâneti Ebu'l-Hasan Harakânî (ks) Hazretleri'nden aldı. "el-Mürşid", "Rüknü'l-İslâm", "Kutbü'z-Zamân", **"Şeyhü'l-Meşâyıh"** ve "Mahzen-i Nûr-i Hidâyet" gibi unvanlarla anıldı. Asıl adı Fâdıl b. Muhammed, künyesi Ebû Ali idi.

Ebû Ali Fârmedî Hazretleri, 1010-11 yıllarında Horasan'ın Tûs şehri yakınlarındaki Fârmed/Farmez köyünde doğdu. Oraya nisbetle Fârmedî diye anıldı. İlk tahsîlini bitirdikten sonra Nîşâbûr'da meşhur mutasavvıf Abdülkerîm Kuşeyrî'nin (v.1072) medresesine girdi ve kısa sürede onun önde gelen talebelerinden biri oldu.

Nîşâbur'a gelen Ebû Saîd Ebu'l-Hayr'ı (v.1049) ziyâret etti ve ilk görüşmesinde onun etkisinde kalarak büyük bir sevgiyle ona bağlandı; onun sohbet ve semâ meclislerini tâkip etti. Ebû Saîd, Nîşâbur'dan ayrılınca üstâdı Kuşeyrî'nin huzûruna çıkarak kendisinde meydana gelen rûhî gelişmeleri anlattı. Fakat

Kuşeyrî ona ilim öğrenmeye devâm etmesini tavsiye etti. İki-üç yıl sonra tasavvufa meyli gittikçe arttığından üstâdının izniyle medreseden ayrılarak bir tekkeye yerleşti; orada bir süre mücâhede ve riyâzetle meşgûl oldu. Bir gün kendisinde zuhûr eden mânevî halleri Kuşeyrî'ye anlatınca üstâdı, ulaştığı bu mertebeden sonra ona yardımcı olamayacağını, zîrâ kendi mertebesinin onunkinden daha yüksek olmadığını söyledi. Yeni bir mürşide ihtiyâcı bulunduğunu anlayan Fârmedî, ününü duyduğu Ebu'l-Kâsım el-Cürcânî (el-Gürgânî) Hazretleri (v.1076-77) ile görüşmek üzere Tûs'a gitti.

Cürcânî'nin yanında mücâhede ve riyâzet dönemini tamamladıktan sonra vaaz vermek için ondan icâzet aldı. Dili ve gönlü açıldığından fevkalâde güzel ve etkili konuşmalar yapmaya başladı. Bir ara Tûs'u ziyâret eden Ebû Saîd Ebu'l-Hayr ile bir kere daha görüşme fırsatı buldu.

Ebu'l-Kâsım el-Cürcânî Hazretleri'nden Hz. Ali (ra) Efendimiz'den gelen silsilenin (Alevî) emânetini aldı ve kızıyla evlenerek mânevî mîrâsının yanında, maddî mîrâsına da nâil oldu. Ebu'l-Hasan Harakânî Hazretleri'nden (v.1033) Ebû Bekir Sıddîk (ra) Efendimiz'den gelen silsilenin (Bekrî) emânetini devraldı.

Nakşibendî tarîkatinin her iki silsilesi Ebû Ali el-Fârmedî'de birleşir ve halîfesi Yûsuf el-Hemedânî vâsıtasıyla devâm eder. Bu bakımdan Ebû Ali Fârmedî, Nakşibendî tarîkatı târihinde önemli bir yere sâhiptir.

Mânevî irşad yolunda çok çaba sarf etti. Son derece güzel, fasîh, beliğ ve etkili konuşurdu. Sohbetlerini, gönüllere feyz ve rûhaniyet bahşeden teşbîh ve misâllerle süslerdi. Onun sohbet meclisleri, rengârenk, hoş kokulu ve güzel çiçekler açan meyve ağaçlarıyla dolu bir bahçeye benzetilirdi.

Ebû Ali Fârmedî Hazretleri, Horasan şeyhlerinin üstâdı, asrının eşsiz bir mürşidi ve Ehl-i Sünnet ve'l-Cemâat'in büyük rehberlerinden biri idi. Dînin bâtınî esaslarına olduğu gibi, zâhirî esaslarına da çok önem verirdi. Bununla birlikte, zaman zaman cezbe hâli yaşayan ilâhî aşk ehlini de hoş görür, onlara hürmet ederdi. Tefekkür ve irfânı çok derin idi. Ciddî ve vakûr duruşuna rağmen, cemâli celâline gâlip olup son derece merhametli ve şefkatli idi.

Orta boylu, esmer tenli, siyah gözlü ve geniş ağızlı bir zât olan Ebû Ali Fârmedî (ks) Hazretleri, vakar sâhibi idi. Hakk'ı tebliğ, hakîkati duyurma söz konusu olduğu zaman kaşları iyice çatılırdı. Bununla beraber engin bir merhamete, emsâlsiz bir müsâmahaya sâhipti. Muhip ve müntesiplerine bir babadan daha şefkatli idi. Herkese muhabbet beslerdi.

Ebu'l-Mehâsin Ali, Ebu'l-Fazl Muhammed ve Ebû Bekir Abdulvâhid isminde üç oğlu vardı. Her birisi de fazîlet sâhibi zâhid şahsiyetlerdi.

İmam Gazâlî (v.1111) ve Yûsuf Hemedânî Hazretleri (v.1140) gibi pek çok âlim ve ârif yetiştirdi. İmam Gazâlî Hazretleri, ebedî kurtuluşa ermek için Ebû Ali Fârmedî Hazretleri'nin kendisine öğrettiği tasavvufî esas-

lara, nâfile ibâdetlere, zikir ve virdlere son derece titiz bir şekilde devâm etti. Üstâdının tatbîk ettiği nefisle mücâhede esaslarına da hakkıyla riâyet etti.

İmâm Gazâlî Hazretleri hocası hakkında şunları dedi:

"Ebû Ali Fârmedî Hazretleri bana, mürîdin şeyhine karşı tam ve güzel bir edeble muamele etmesinin zarûrî olduğunu telkîn ederdi..."

Ebû Ali Fârmedî Hazretleri Allah yolunda hizmete çok önem verirdi. Hizmet ederken de büyük bir edeb ve firâsetle hareket eder, neyi ne zaman, nerede ve nasıl yapacağına çok dikkat ederdi.

Bir defasında üstâdı, dergâhın hamamına girmişti. Ebû Ali Fârmedî Hazretleri hemen kuyuya giderek birkaç kova su çekip hamamın havuzunu iyice doldurdu. Üstâdı, bu hizmetten ve nezâketten çok memnun oldu. Hamamdan çıkınca suyu kimin getirdiğini sordu. Ebû Ali Fârmedî Hazretleri ses çıkarmadı. Üstâdı birkaç defa sorunca, suyu kendisinin getirdiğini söylemeye mecbur kaldı. Üstâdı ona pek çok iltifatta bulunup firâset, edeb ve mahviyetle yaptığı hizmetleri sebebiyle nice bereketlere ve mânevî derecelere nâil olacağını müjdeledi. Zîrâ edeble hizmet, mânevî hayatta ilerlemeye vesîle olan güzel vasıfların başında gelir.

Ebû Ali Fârmedî Hazretleri, Nişabur'da bir mecliste vaaz ediyordu. Eş'arî kelâmcısı ve Şâfiî fakîhi İmâmü'l-Haremeyn Cüveynî (v.1085) de orada hazır bulunuyordu.

Cüveynî, Ebû Ali Fârmedî Hazretlerine:

– "Âlimler peygamberlerin vârisleridir." hadîs-i şerîfi ile hangi zümre kasd edilmiştir?" diye sordu.

Ebû Ali Fârmedî Hazretleri büyük bir tevâzu içinde:

– *"O zümrenin mensupları ne sual soran gibidir ne de sorulan gibi... Peygamberlerin vârisleri, şu mescidin kapısında yatan sâlih zât gibi olanlardır!"* diyerek Hak dostlarından muhaddis ve zâhid Muhammed b. Eslem'in (v.856) kabrine işâret etti.

Bu sohbetlerin etkisiyle kelâmcı ve fakîh İmâmü'l-Haremeyn Cüveynî, hayâtının son yıllarında tasavvufa meyledip riyâzetle meşgûl oldu.

Ebû Ali Fârmedî Hazretleri hak ve hakîkati tatlı bir lisân ile tebliğ ederdi. Bilhassa idârecilerin hatâlarını nâzik bir üslûpla düzelterek onları irşâd ederdi. Onun feyizli irşadlarına nâil olanlardan biri de Nizamiye medreselerini kuran Selçuklu Vezîri Nizâmülmülk (v.1092) idi.

Nizâmülmülk, âlim ve fâzıl bir şahsiyetti. Meclislerini fakîhler ve âlimlerle mâmur eder, vaktinin büyük kısmını onlarla birlikte geçirirdi.

Etrâfındakiler onu:

– *"Bu zâtlar seni pek çok işinden alıkoyuyor!"* diye tenkîd edince onlara şöyle derdi:

– *"Bunlar, dünyâ ve âhiretin süsü ve güzelliğidir; onları başımın üzerinde taşısam bile yine de fazla bir şey yapmış sayılmam!"*

Âlimler ve ârifler yanına girince Nizâmülmülk hemen ayağa kalkarak onları güzel bir şekilde karşılar ve yanına oturturdu. Ebû Ali Fârmedî Hazretleri geldiğinde ise hemen kalkar, onu kendi makamına oturtur ve kendisi de edeble önünde diz çökerdi. Bir gün bu konuda da kendisini tenkîd edenler olunca şu açıklamayı yaptı:

– Diğer âlimler yanıma geldiklerinde; *"Sen şöylesin, sen böylesin..."* diye beni olduğumdan fazla övüyorlar. Böylece nefsimi kabartıp beni gurûra sevk ediyorlar. Ebû Ali Fârmedî Hazretleri ise, bana kusurlarımı ve yaptığım haksızlıkları hatırlatarak Allah (cc) için uyarıda bulunuyor. Bu durumda nefsim kırılıyor ve yaptığım pek çok hatâdan geri dönüyorum.

Fârmedî Hazretleri'nin îkaz ve irşadlarının da bereketiyle olacak ki Nizâmülmülk, namazlarını vaktinde kılmaya çok önem verirdi. Ezan okunduğunda hiçbir iş, onu namaz kılmaktan alıkoyamazdı. Pazartesi ve perşembe günleri oruçlarına devâm ederdi. Pek çok vakıf tesis eder, sayısız infaklarda bulunurdu.

Nizâmülmülk, tasavvuf erbâbına çok hürmet ederdi. Bu konuda kendisini ayıplayanlara bir defasında şu olayı anlattı:

– Eskiden ben emirlerden birine hizmet ediyordum. Bir gün mübârek bir zât gelip:

– *"Ne zamana kadar kendisini yarın köpeklerin yiyeceği birine hizmet edeceksin? Sen asıl, seni irşâd eden kişilere hizmet et! Köpeklere yem olacak kişilere hizmet etme!"* dedi.

O zâtın bu îmâlı ve üstü kapalı sözünden bir şey anlamadım. O gece hizmet ettiğim Emir sarhoş olmuş ve bu vaziyette dışarı çıkmış.

Emirin bahçesinde köpekleri vardı, gece gelen yabancılara vahşîce saldırırlardı. Onu da tanımayıp parçalamışlar. Sabah olduğunda o Emiri köpeklerin yediğini gördük. İşte ben, bana samîmiyetle nasîhat eden o şeyh gibi insanları arıyorum, onların peşindeyim.

Nizâmülmülk, her fırsatta Ebû Ali Fârmedî Hazretleri'nin sohbetlerine katılırdı. Bir defasında onun sohbet meclisinde çok duygulanmış, o kadar ki gözyaşlarından elbisesi ıslanmıştı.

Hazret ona:

– *"Elbiseni ıslatmak için ağlama!"* buyurdu.

Ardından sözlerine şöyle devâm etti:

– *"Dünyâ bütün varlığıyla bir insanın olsa ve o da bunları insanların iyiliği için hayır yollarında infâk etse, yine de bu ameli sâyesinde Allâh'a vâsıl olamaz! (Ancak Allâh'ın rahmetiyle vâsıl olabilir.)"*

Bir süre suskun kaldıktan sonra:

– *"İdâreci, makam koltuğundan hesap yerine götürülür."* buyurdu.

Son olarak da Nizâmülmülk'e:

– *"Unutma! Seni de makam koltuğundan alıp hesap yerine götürecekler!"* uyarısında bulundu.

Ebû Ali Fârmedî Hazretleri:

"(Rasûlüm!) De ki: "Eğer Allâh'ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah çok bağışlayıcı, çok esirgeyicidir." (Âl-i İmrân, 3/31) âyetinin tefsîrinde şöyle buyurur:

Rasûlullah Miraç gecesinde meleklerden bir topluluk gördü. Bunlar devamlı olarak: *"Muhammed, Muhammed, Muhammed..."* demekle meşgûldüler. Yedi kat semâda bu meleklerden daha fazîletli bir tâife yoktu.

Peygamber Efendimiz (sav), Cebrâil'e (as) sordu:

– *"Bunlar kimlerdir?"*

Cebrâil (as):

– *"Yâ Rasûlallah! Senin Ehl-i Beyt'in nasıl yeryüzünün en şerefli ve itibarlı insanları ise, bunlar da semânın en şerefli ve mukaddes melekleridir."* dedi.

Peygamber Efendimiz (sav):

– *"Ey Cibril, nasıl oldu da bunlar en yüksek şerefe ulaştılar?"* diye sordu.

Cebrail (as):

– *"Ey Allâh'ın Rasûlü! Bunların virdi senin ism-i şerîfindir! Bu sâyede bütün meleklerden üstün oldular."* diye cevap verdi.

İşte, yedi kat gök, ona muhabbet ve tâbi olmalarının hürmetine ayakta durmaktadır.

Ebû Ali Fârmedî Hazretleri, 1084 yılında Tûs'ta Hakk'a yürüdü. Kabri Tus'ta, yâni bugün İran'ın Horasan eyâletinin merkezi olan Meşhed şehrinin yaklaşık 25 km. kuzeyindedir.

Ondan emâneti Yûsuf Hemedânî (ks) Hazretleri (v.1140) aldı.

Rabbim onların tâkipçisi olmayı bizlere nasîp eylesin. Âmîn...

KAYNAKLAR

Fazilet Neşriyât Araştırma Heyeti, *Silsile-i Sâdât-ı Nakşibendiyye*, İstanbul 2017, s.111-112.
Hasan Burkay, *Hz. Muhammed (s.a.v.)'in Varisleri*, Ankara 1994, s.154-156.
Kadir Özköse; H. İbrahim Şimşek, *Altın Silsile'den Altın Halkalar*, Ankara 2009, s.127-135.
Muhammed b. Abdullah el-Hânî, *Sûfiyye* Âdâbı (ter. Mehmet Talha Odabaşı), İstanbul 2006, s.338-339.
Mustafa Özşimşekler, *Altın Silsile*, İstanbul 2016, s.145-152.
Necmeddin b. Muhammed Nakşibendî, *Altın Silsile (Hülâsatü'l-Mevâhib)*, (Haz. İbrahim Tozlu), İstanbul 2005, s.123-127.
Tahsin Yazıcı, "Ebû Ali el-Fârmedî", *TDVİA*, X, 90.
ez-Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, XVIII, 565.